25/04/2019

Η ελληνική φύση στολίζει τον Επιτάφιο

/ Επικαιρότητα

Πασχαλιές, ζουμπούλια, ανεμώνες, μαργαρίτες, άσπρα, μωβ, κίτρινα και μπλε λουλουδάκια του αγρού, κρίνοι, τριαντάφυλλα, άνθη λεμονιάς και βιολέτες, αποτελούν τα “στολίδια” που Επιταφίου που επιλέγονται κάθε χρόνο από την ελληνική ύπαιθρο ή από επαγγελματίες ανθοδέτες.

Τα φυτικά είδη που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά για το στολισμό του Επιταφίου αποτέλεσαν το θέμα της πτυχιακής εργασίας της σπουδάστριας στο Τμήμα Δασοπονίας & Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος Καρπενησίου του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Βασιλικής Καλτσή, με επιβλέποντα καθηγητή τον Δρ Γιώργο Φωτιάδη.

“Το έθιμο του στολισμού του Επιταφίου θέλει τις νέες γυναίκες κυρίως, της κάθε ενορίας, να ξενυχτούν στολίζοντας τον ξυλόγλυπτο επιτάφιο με κάθε λογής

μυρωδάτα και μη, ανοιξιάτικα λουλούδια. Συνήθως τα λουλούδια μαζεύονται από το πρωί της Μεγάλης Πέμπτης από τους κήπους και τις αυλές των σπιτιών στα χωριά καθώς και αγριολούλουδα από τα χωράφια. Έτσι χρησιμοποιούν μια μεγάλη γκάμα λουλουδιών αφού την άνοιξη στη χώρα μας όλη η φύση μοσχοβολάει. Πολλές φορές ο στολισμός του Επιταφίου καταλήγει σε πραγματικά έργα τέχνης με μοτίβα αγγέλων, σταυρών και γραμμάτων που σχεδιάζονται πρώτα σε χαρτί. Πίσω από τα χρώματα των λουλουδιών κρύβονται συμβολισμοί, έτσι το κόκκινο συμβολίζει το αίμα, το μωβ το πένθος και το λευκό την αγνότητα. Στις σύγχρονες πόλεις τη θέση των γυναικών παίρνουν συνήθως επαγγελματίες ανθοδέτες επιστρατεύοντας πλήθος από εξωτικά λουλούδια και πρασινάδες" διαπιστώνεται στην πτυχιακή εργασία.

Φυλαχτό ή φάρμακο τα λουλούδια

Τα λουλούδια, με τα οποία στολίζεται ο Επιτάφιος, σύμφωνα με την έρευνα της κ.Καλτσή, "έχουν μαγική δύναμη, αν είναι κλεμμένα από ξένους κήπους".

"Κι αν αφαιρεθούν από τον Επιτάφιο, μετά τη λήξη της τελετής, έχουν ακόμα πιο δραστική ενέργεια : σαν φυλαχτά ή σαν φάρμακα (βρασμένα με λίγο νερό στα κάρβουνα) για τα άρρωστα παιδιά" προσθέτει.

Τα λουλούδια που έπαιρναν οι πιστοί από τον Επιτάφιο θεωρούνταν ευλογημένα και τα τοποθετούσαν στο εικονοστάσι του σπιτιού. Οι γυναίκες έφτιαχναν με αυτά φυλαχτά για τους ναυτικούς και άλλοι τα χρησιμοποιούσαν σαν γιατρικό για τον πονοκέφαλο.

Αν οι ανάγκες ήταν διαφορετικές, είχαν και άλλη χρήση:

Τα κορίτσια της Σκοπέλου τα έβαζαν κάτω από το μαξιλάρι τους για να δουν ποιον θα παντρευτούν, ενώ στην Κρήτη τα χρησιμοποιούσαν για το έθιμο της ανανέωσης της ζύμης του ψωμιού. Σύμφωνα με την παράδοση, υπήρχε η αντίληψη ότι το ψωμί χάνει τη δύναμή του και χρειάζεται ανανέωση, άρα η νέα ζύμη έπρεπε να ευλογηθεί. Έτσι τη Μεγάλη Παρασκευή, όταν ο παπάς διάβαζε το πρώτο Ευαγγέλιο, θεωρείται ότι "καινουργιώνεται το προζύμι". Αν μάλιστα τοποθετούνταν και ένα λουλούδι του Επιταφίου μέσα του, τόσο το καλύτερο. Το έθιμο μπορεί να τηρείται ακόμα σε μερικές περιοχές της Κρήτης αλλά ακόμα και σε παραδοσιακούς Κρητικούς φούρνους στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Για την πτυχιακή εργασία χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που αντλήθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές και το διαδίκτυο όμως το μεγαλύτερο τμήμα των πληροφοριών, προήλθαν από συνεντεύξεις, από τον Σεπτέμβριο του 2018 έως τον Μάρτιο του 2019, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας (Καστοριά, Καρδίτσα, Λάρισα,

Αγρίνιο, Θεσσαλονίκη, Καρπενήσι, Καλαμάτα, Σαλαμίνα, Μυτιλήνη, Σάμος, Κρήτη, Λήμνος, Κέρκυρα, Ιωάννινα).

Οι συνεντεύξεις έγιναν κυρίως με ηλικιωμένες οι οποίες συμμετείχαν παλαιότερα στον στολισμό του επιταφίου, ώστε να είναι δυνατή η εύρεση των, όσο το δυνατό γίνεται, αυτοφυών ειδών που συλλέγονταν από την ύπαιθρο.

Στολισμός με ποπ- κορν!

Γυναίκες από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, καθώς και από τη Δράμα χρησιμοποιούσαν για το στολισμό του Επιταφίου στην περιοχή τους γιρλάντες με ποπ – κορν, πράγμα μοναδικό, που δε συναντάται πουθενά αλλού σ’ όλη την Ελλάδα. Επίσης στόλιζαν κυρίως με πασχαλιές και ζουμπούλια. Ιδιαίτερα στην Καστοριά, στόλιζαν με πρίμουλα ή κουλιάστραντο όπως ονομάζουν τοπικά αυτό το είδος.

Στη Θεσσαλία, από τις μαρτυρίες γυναικών της ευρύτερης περιοχής της Καρδίτσας, χρησιμοποιούσαν κι εξακολουθούν-στα χωριά κυρίως- να το κάνουν, πασχαλιά, φόρμιο, βιολέτα, χρυσάνθεμο και διάφορα είδη ορχιδέας.

Στη Λάρισα χρησιμοποιούσαν το αγιόκλημα στις κολώνες, γιρλάντες με πασχαλιές και μικρά κίτρινα αναρριχώμενα τριαντάφυλλα καθώς και ανεμώνες, φρέζιες, ίρις και καμέλιες.

Αμάραντο στην Ηπειρο και δακράκι στην Ευρυτανία

Στα Ιωάννινα, το κύριο είδος ήταν ο αμάραντος σε διάφορα χρώματα και ανάλογα με το πότε έπεφτε η γιορτή του Πάσχα, ο νάρκισσος. Πασχαλιές έκοβαν για τον Επιτάφιο στο Ζαγόρι και στο Μέτσοβο οι βλάχοι χρησιμοποιούσαν πρίμουλα.

Μαρτυρίες από γυναίκες που στόλιζαν τον Επιτάφιο στην ευρύτερη περιοχή του Αγρινίου δείχνουν ότι κυρίως χρησιμοποιούσαν χιονάκι και πρίμουλα το οποίο μάλιστα στο Καρπενήσι και στο Κρίκελο Ευρυτανίας ονομάζουν δακράκι επειδή λένε συμβολίζει τα δάκρυα της Παναγιάς. Η πρίμουλα είναι πρώιμο λουλούδι της άνοιξης, πολύ κοινό και χρησιμοποιείται ευρέως στο στολισμό του Επιταφίου, ιδιαίτερα όταν το Πάσχα είναι νωρίς.

Γυναίκες της Κέρκυρας θυμούνται λεμονανθούς να πρωταγωνιστούν στο στολισμό και να προσδίδουν εξαιρετικό άρωμα και “ανατολίτικη” ομορφιά με τις γιρλάντες που έφτιαχναν. Στην Κεφαλονιά, η παράδοση θέλει τις γυναίκες να ξενυχτούν στολίζοντας την ξυλόγλυπτη κατασκευή με λουλούδια όλων των χρωμάτων και των αρωμάτων. Χρησιμοποιούν ποικιλόμορφα μυρωδάτα αγριολούλουδα αλλά και

ήμερα, που μαζεύουν τα παιδιά από τους ανοιξιάτικους κήπους, τις αυλές και τα χωράφια. Κυριαρχούν οι βιολέτες που είναι χαρακτηριστικό λουλούδι σε όλες τις αυλές του νησιού.

Στην Καλαμάτα, σίγουρα τη δεκαετία 1950-1960, στόλιζαν μόνο με λευκά άνθη τον επιτάφιο, γιρλάντες με λεμονανθούς, λευκές βιολέτες και κάλλες. Απ' την άλλη μεριά, στη Σαλαμίνα συγκεκριμένα, έκαναν γιρλάντες με λευκές μαργαρίτες, λευκά κρίνα και σκυλάκια τα οποία εκεί ονομάζουν μπλε της θάλασσας και πάνω στο νεκρικό τραπέζι του Επιταφίου έριχναν ροδοπέταλα, πασχαλιές και μικρά τριαντάφυλλα.

Τα λουλούδια στα νησιά του Αιγαίου

Στη Μυτιλήνη γυναίκες μαρτυρούν ότι έφτιαχναν συνθέσεις με λίλιουμ και οριεντάλ κυρίως, καθώς και ζέρμπερα, αλστρομέρια, χρυσάνθεμα, ανθούριο κόκκινο, πάπια -τοπική ονομασία για το φυτό κάλλα, γυψοφύλλη, αμάραντο, αβγιανό – μωβ φυτό που βρίσκεται στο βουνό και μοσχοβολάει (η λεβάντα).

Στη Σάμο πάλι θυμούνται να χρησιμοποιούν κυρίως πασχαλιά (λαμπρίτσα), δεντρολίβανο, μαργαρίτες, τριαντάφυλλα, κρίνους κι ανάλογα με το πότε έπεφτε το Πάσχα, κίτρινα και μπλε ζουμπούλια.

Στην Κρήτη στόλιζαν με ό,τι λουλούδια είχαν στο χωριό, τριαντάφυλλα, γαριφαλιές, κρίνα κι έφτιαχναν στεφάνια με λεμονανθούς.

Στη Νάξο στόλιζαν με κρίνα -ο λευκός κρίνος εδώ δεν είναι ο κλασσικός αλλά ξενικό είδος-, δεντρολίβανο, πασχαλιές, τριαντάφυλλα, βιολέτες, γαρίφαλα και γλαδιόλες που τα δένανε με κλωστή. Η βάση είναι το δεντρολίβανο, το οποίο παλιά έβαζαν και στο νεκρικό κουτί στους πεθαμένους και αλιφασκιά για το μαξιλάρι του (φασκομηλιά). Ο κορμός λοιπόν του Επιταφίου, οι τέσσερις κολώνες του ντύνονταν με δεντρολίβανο και το κυρίαρχο λουλούδι είναι η βιολέτα. Μετά την Κυριακή του Θωμά, την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα, τα άνθη του Επιταφίου μοιράζονται στους κτηνοτρόφους και με αυτά και κερί του Επιταφίου θυμιάζουν τα ζωντανά, ή τα χρησιμοποιούν σε περιπτώσεις ασθένειας και για το κακό το μάτι.

Τέλος στη Λήμνο χρησιμοποιούσαν βιόλες, κατιφέδες, πάπιες, γαρύφαλλα, τριαντάφυλλα και πάνω στο σταυρό έβαζαν στάχια για καλή σοδειά.

Λουλούδια από την ανοιξιάτικη ύπαιθρο στον Επιτάφιο

Όπως καταλήγει στην πτυχιακή της η κ.Καλτσή, τα λουλούδια που χρησιμοποιούνται στο στολισμό των Επιταφίων είναι κυρίως τα λουλούδια που

φύονται, σε κάθε περιοχή, την άνοιξη. Συνήθως, μάλιστα, είναι από φυτά που μπορούσαν να μεταφυτευτούν σε κήπους ως καλλωπιστικά (όπως π.χ. οι πασχαλιές, οι κρίνοι και οι πρίμουλες). Παράλληλα, υπάρχουν κάποια κοινά είδη που χρησιμοποιούνται σε όλη την Ελλάδα, με πρωταγωνιστή την πασχαλιά, τη βιολέτα και διάφορα είδη κρίνων. Στη βόρεια και κεντρική Ελλάδα χρησιμοποιούσαν σχεδόν παντού την πρίμουλα, ενώ στη νότια Ελλάδα πολλά και διαφορετικά είδη της οικογένειας Asteraceae, που έχουν τη μορφή μαργαρίτας, καθώς και τους λεμονανθούς και επιπρόσθετα στα νησιά το δεντρολίβανο. Για τις κολώνες χρησιμοποιούσαν κυρίως αναρριχώμενα είδη.

“Ενδιαφέρον”, αναφέρει η κ.Καλτσή, “παρουσιάζει η συσχέτιση των φυτών που χρησιμοποιούνται με διάφορα θέματα, όπως ο λευκός κρίνος, το Lilium candidum (που είναι ο κρίνος της Παναγιάς), η πρίμουλα που θεωρείται το δάκρυ του Θεού, ενώ π.χ. στη Λήμνο τοποθετούν στις κολώνες στάχυα (είδη της οικογένειας των αγρωστωδών) για να πάει καλά η σοδειά”. Τέλος, επισημαίνεται ότι προτιμούνται λευκά άνθη, που συμβολίζουν την αγνότητα, μωβ που είναι σύμβολα του πένθους και κόκκινα που συμβολίζουν το αίμα του Χριστού ενώ έχει σημασία αν το Πάσχα είναι νωρίς ή αργά για τα είδη που θα στολίσουν τον Επιτάφιο, αφού άλλα ανθίζουν νωρίς την άνοιξη κι άλλα αργότερα.

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ